JEAN BERTET (LYON)
AAN [CONSTANTIJN HUYGENS (ORANGE)]
15 APRIL 1665
6436

Samenvatting: Bertet schrijft over zijn astronomische waarnemingen. Bertets twee broers uit de buurt van Orange bespelen beiden een muziekinstrument; Pierre speelt luit en Théodore speelt viola da gamba. Théodore zal deze brief brengen met een pakketje boeken en tegelijk zijn diensten aanbieden.

Bijlagen: *Conciones* (Oliva/Bussière 1665); *L'assemblée* (Ménestrier 1665); Ménestrier aan Christiaan Huygens.

Door Théodore Bertet aan Huygens gebracht. Huygens' antwoord, waarbij hij kennelijk zijn brief aan Corneille meezond, is verloren gegaan. Later (21 januari 1666; OC 5, nr. 1516, pp. 5-6; Worp 6, nr. 6511, p. 175) vroeg hij aan Habert waarom Bertet daarop niet antwoordde. Uit zijn volgende brief aan Habert (4 februari 1666; Worp 6, nr. 6520, pp. 177-178) blijkt dat Bertet inmiddels had geantwoord.

Primaire bron: Leiden, Univ. Bibl., Cod. Hug. 45: brief (dubbelvel, 19x26cm, abc│-; autografisch).

Uitgaven op papier: OC 5, nr. 1390, pp. 327-329: volledig.

— Worp 6, nr. 6436, p. 142: onvolledig (<Quand vous serez ... que j'attends.>), rest samengevat.

Namen: Pierre Bertet; Théodore Bertet; Jean de Bussières; Honoré Fabri; Henri Louis de Habert (heer van Monmor); Christiaan Huygens; Claude-François Ménestrier; Gabriël Mouton; Joannes Paulus Oliva; Théophile Raynaud.

Plaatsen: Lyon; Orange; St. Paul (Lyon).

Titels: *L'assemblée des sçavans* (Ménestrier 1665); *Conciones habitæ in palatio apostolico* (Oliva/Bussières 1665); *De immunitate* (Raynaud 1661); *Dialogi physici* (Fabricius 1665).

Glossarium: chanter (zingen); harmonie (muziek); luth (luit); viole (viool).

Transcriptie

[1]A Lion, 15 Avril 1665.

Monsieur,

Je vous ay promis de vous faire part de nos nouveautez célestes et je vous tiendray ma parolle en son temps, parce que nos observations dureront encore quelques jours à la faveur d'un temps fort serain dont nous jouissons. Vous pouvez advertir cepandant vostre illustre Archimède que le Père Fabry, qui est à présent converty, observe un changement très-notable depuis quelque temps dans les petites estoiles qui composent l'espée d'Orion, et que Monsieur vostre fils a le premier descrites en son *Systema Saturnium*.

Pour le comète présent, il y a 10 jours qu'il ne diminue point son mouvement, et cepandant il y a très-longtemps qu'il a passé le point de contact de sa tangente, dans │b│ l'hypothèse qu'il se meut par ligne droite, et de cette égalité apparente j'infère la vérité du système de Copernic, puisque le comète, estant presque conjoint avec le soleil, doit estre acceleré notablement tous les jours, par le mouvement du grand orbe annuel, ce qui fait que, diminuant son mouvement d'un costé, il l'augmente de l'autre, et devient comme égal.

J'avois creu le 12 que j'avois trouvé parallaxe, mais depuis, j'ay connu qu'il n'en a point de sensible, et il s'élève si peu, qu'il n'a que 18 degrez, quand on le perd de veue au lever du soleil. Dès que le ciel interrompa nos observations, je les copieray pour les envoyer à Monsieur Christian.

J'avois escrit à mon frère, qui joue du luth et qui n'est qu'à 7 lieues d'Orange, de se donner l'honneur de vous voir, mais il arriva en cette ville 2 jours après vostre départ, où il est venu de là-bas pour me voir. J'ay chargé celuy qui vous rendra ce paquet, qui est mon frère aussy, et que Monsieur de Mommor ayme beaucoup, │c│ d'aller vous faire le révérence. Il vous donnera le livre du Père Théophile contre les Cyriaques ou Dominicains, qui vous divertira un peu, et celuy du père Fabry où il chante la Palinodie. Vous trouverez encore

[1.] Ontvangstnotitie Huygens: <R̥ Orange, 20 Aprilis 65.>.

© Rudolf Rasch, transcripties en vertalingen

https://resources.huygens.knaw.nl/briefwisselingconstantijnhuygens/brief/nr/6436

icy 2 pièces nouvelles de ce Collège, une du Père de Bussières et l'autre du Père Ménestère. De plus, ce Prestre, qui est bon astronome et entend les pendules, escrit à Monsieur vostre fils. Je vous prie de luy envoyer la lettre, et en avoir, s'il vous plaît, la responce, qui se pourra adresser ou à moy, ou à Monsieur Mouton, prestre à St. Paul à Lion.

Au reste, si mon frère pouvoit vous estre utile à quelque employ, puisqu'il est au voisinage: c'est un homme fidelle savant, et, dont Monsieur de Mommor vous respondra, il ayme encore l'harmonie, mais il ne joue que de la viole. Quand vous serez hors de ces grandes occupations, nous verrons cette belle dissertation de la poésie Françoise que j'attens, et vous assure, Monsieur, qu'il n'est personne qui vous estime plus ny qui soit avec plus de passion que moy,

Monsieur,

vostre très-humble et très-obéissant serviteur
Bertet.

Vertaling

Lyon, 15 april 1665.

Mijnheer,

Ik heb u beloofd u onze nieuwe ontdekkingen aan de sterrenhemel mee te delen, en ik zal jegens u te zijner tijd mijn woord houden, omdat onze waarnemingen nog enkele dagen zullen voortduren als gevolg van een zeer heldere periode waarvan wij nu profiteren. U kunt evenwel uw vermaarde [2]Archimedes meedelen dat pater [Honoré] Fabri, die nu is bekeerd, sinds enige tijd een opvallende verandering waarneemt in de kleine sterren die het zwaard van Orion vormen en die mijnheer uw zoon [Christiaan] het eerst heeft beschreven in zijn *Systema Saturnium*.

Wat betreft de huidige komeet: sinds tien dagen neemt zijn snelheid niet af en toch is het al lang geleden dat hij het raakpunt met zijn tangent is gepasseerd, uitgaande van de hypothese dat hij zich in een rechte lijn voortbeweegt, en van deze kennelijke gelijkheid leid ik de waarheid van het systeem van Copernicus af, omdat de komeet, bijna conjunct met de zon, elke dag belangrijk in snelheid moet toenemen, door de beweging van de grote jaarlijkse baan die hij maakt. Hetgeen maakt dat hij, wat hij aan snelheid aan de ene kant verliest, aan de andere kant wint, zodat deze uiteindelijk gelijk wordt.

Ik dacht de 12de dat ik de parallax had gevonden, maar later merkte ik dat dat niets voorstelde en dat hij zich zo weinig verheft dat hij slechts op 18 graden staat als men hem bij zonsopgang uit het oog verliest. Zodra de hemel onze waarnemingen onderbreekt, zal ik er een afschrift van maken om op te sturen naar de heer Christiaan [Huygens].

Ik had aan mijn [3]broer [4]geschreven, die luit speelt en slechts op 7 mijl van Orange woont, dat hij zich de eer moest gunnen u te gaan opzoeken, maar hij kwam in deze [5]stad twee dagen na uw [6]vertrek, waarheen hij van ginds is gekomen om mij op te zoeken. Ik heb degene, die u dit pakket zal overhandigen, die een andere [7]broer van mij is, en op wie de [8]heer van Monmor zeer is gesteld, opgedragen u te komen begroeten. Hij zal u

[2.] Christiaan Huygens.
[3.] Pierre Bertet.
[4.] Jean Bertet aan zijn broer Pierre, begin april 1665 (verloren?).
[5.] Lyon.
[6.] Vermoedelijk 6 april 1665.
[7.] Théodore Bertet.
[8.] Henri-Louis Habert, heer van Monmor. Habert had op 24 maart 1665 een brief aan Jean Bertet geschreven waarin hij Bertet aanraadde om met Huygens en diens zoon Christiaan contact op te nemen (Leiden, Univ. Bibl., Cod.Hug. 45). Huygens schreef op 22 april 1665 aan Habert (OC 5, nr. 1395, pp. 335-336; Worp 6, nr. 6439, p. 143) om hem te bedanken voor zijn aanbevelingen bij de jezuïeten te Lyon.

© Rudolf Rasch, transcripties en vertalingen

https://resources.huygens.knaw.nl/briefwisselingconstantijnhuygens/brief/nr/6436

het [9]boek geven van pater Théophile [Raynaud] tegen de cyriacanen of dominicanen dat u enigszins zal verpozen, en [10]dat van pater [Honoré] Fabri, waarin hij zijn huik naar de wind hangt. U zult hier ook twee nieuwe publicaties van dit College aantreffen, [11]één van pater [Jean] de Bussières en een [12]tweede van pater [Claude François] Ménestier. Bovendien [13]schrijft deze [laatste] priester, die een goed astronoom is en het slingeruurwerk begrijpt, aan uw [14]zoon. Ik verzoek u hem deze brief door te sturen en te proberen er antwoord op te krijgen, dat aan mij gericht kan worden of aan de heer [Gabriël] Mouton, priester van de Saint-Paul te Lyon.

Verder, als mijn [15]broer u op één of andere manier van dienst kan zijn aangezien hij in de [16]buurt is: hij is een betrouwbaar en geleerd man, en, wat de heer van Monmor u zal bevestigen, hij houdt veel van muziek, maar speelt zelf alleen viola da gamba. Wanneer u verlost bent van uw huidige belangrijke beslommeringen, zullen wij die mooie [17]uiteenzetting over de Franse poëzie zien, waarop wij wachten, en ik verzeker u, mijnheer, dat niemand u hoger acht, noch met een grotere hartstocht dan de mijne is,

mijnheer,

uw nederige en gehoorzame dienaar
Jean Bertet.

---

9. Petrus à Valle Clausura (= Théophile Raynaud), *De immunitate Cyriacorum à censurâ* (Lyon 1661).
10. Honoré Fabry, *Dialogi physici in quibus de motu terræ disputatur* (Lyon: Christophore Fourmy, 1665).
11. Joannes Paulus Oliva, vertaling Jean de Bussières, *Conciones habitæ in palatio apostolico ad Innocentium X et Alexandrum VII* (Lyon: Jean Girin en François Comba, 1665).
12. Claude-François Ménestier, *L'Assemblée des sçavans et les présens des Muses pour les nopces de Charles Emmanuel II, duc de Savoye, roy de Chypre etc., avec Marie Jeanne Baptiste de Savoie, princesse de Nemours* (Lyon: weduwe Guillaume Baulier, 1665).
13. Ménestrier aan Christiaan Huygens, 15 april 1665 (verloren?).
14. Christiaan Huygens.
15. Théodore Bertet.
16. Vermoedelijk Tarascon.
17. Huygens aan Corneille, 30 mei 1663 (***6093***). *Huygens stuurde de 'verhandeling' inderdaad aan Bertet, evenals aan Bussières en Ménestrier (zie Huygens aan Habert, 4 februari 1666; Worp 6, nr. 6520, pp. 177-178).*

© Rudolf Rasch, transcripties en vertalingen

https://resources.huygens.knaw.nl/briefwisselingconstantijnhuygens/brief/nr/6436